

Disfunkcionalna obitelj u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Perić, Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:572504>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-05**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Marija Perić

**DISFUNKCIONALNE OBITELJI U USTANOVAMA RANOG I
PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA**

Završni rad

Zagreb, srpanj 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Marija Perić

**DISFUNKCIONALNE OBITELJI U USTANOVAMA
RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I
OBRAZOVANJA**

Završni rad

Mentor: doc.dr.sc. Adrijana Višnjić Jevtić

Zagreb, srpanj 2022.

Sadržaj

1. UVOD	1
2.DISFUNKCIONALNA OBITELJ	2
2.1. Obitelj	2
2.3 Obilježja suvremene obitelji	4
2.4. Funkcionalna obitelj	7
2.5. Disfunkcionalna obitelj	10
3. OBITELJ I DJECA U RIZIKU	14
3.1. Jednoroditeljske obitelji	14
3.2. Nasilje u obitelji	16
3.3. Razvod braka	20
4. SURADNJA USTANOVE RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA I DISFUNKCIONALNE OBITELJI	24
4.1. Kompetencije odgojitelja za suradnju s roditeljima iz disfunkcionalne obitelji	25
4.2. Suradnja roditelja i ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja ..	26
4.3. Pružanje podrške roditeljima i djeci iz disfunkcionalnih obitelji	29
5. ZAKLJUČAK	31
LITERATURA	32
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	35

Sažetak

Završni rad prikazuje oblike disfunkcionalnih obitelji, njezin utjecaj na dijete te suradnju odgojno-obrazovne ustanove i roditelja iz disfunkcionalnih obitelji. Obitelj je temeljna društvena zajednica te je bila i ostala jedinstvena skupina u kojoj članovi zadovoljavaju svoje biološke, psihološke i socijalne potrebe. Tradicionalna obitelj sastoji se od majke, oca te njihove djece. Društvene promjene posljednjih godina uzrokovale su promjene u obiteljskoj strukturi. Sve više dolazi do samohranog roditeljstva te razvoda braka. Takve promjene stvaraju disfunkcionalne obitelji u kojima se javljaju problemi poput ovisnosti, materijalne neimaštine te nasilja. Iz navedenih razloga dolazi do frustracije pojedinih članova obitelji te se javlja nasilje, zanemarivanje i zlostavljanje djece, nakon čega, kao krajnji oblik nestabilnosti, dolazi do razvoda. Disfunkcionalna obitelj utječe na djetetov emocionalni, kognitivni i tjelesni razvoj kako u djetinjstvu tako i u odrasloj dobi. U radu je objašnjena važnost jačanja kompetencija i roditelja i odgojitelja kako bi se stvorila kvalitetna suradnja između njih, a koja za rezultat ima utjecaj na dobrobit djeteta. Prikazani su i načini pružanja podrške obiteljima i djeci kroz različite programe i radionice, te je uloga odgojno-obrazovne ustanove poticati sudjelovanja u istima kako bi se što ranije spriječilo negativne posljedice disfunkcionalnih obitelji na dijete.

Ključne riječi: disfunkcionalna obitelj, suradnja, kompetencije, podrška, odgojitelj

Summary

Final paper shows the types of dysfunctional families and their effects on the child. It also shows the cooperation between educational institutions and parents from dysfunctional families. A family is an elementary social community and has always been unique in the way that its members can satisfy their biological, psychological and social needs. A traditional family consists of a father, a mother and their children. Recent changes in the social climate caused changes in family structure. Single parents and divorces are all the more common. Those changes can create dysfunctional families in which problems like addiction, poverty and domestic violence can occur, leading to more violence, neglect and violence towards children after which, as a peak level of instability, comes divorce. A dysfunctional family affects a child's emotional, cognitive and physical development both in childhood and adulthood. This paper explains the importance of raising the level of competence of both the parents and the teachers in order to create quality cooperation between them, resulting in the child's wellbeing. Also shown are the ways of supporting families and children through different programs and activities. That is the role of educational institutions, to encourage participation in those same programs and activities with the goal of stopping the negative effects of dysfunctional families on the children as early as possible.

Key words: dysfunctional family, cooperation, competence, support, educator

1. UVOD

U ovome radu govorit će se o suradnji između odgojno-obrazovne ustanove i disfunkcionalnih obitelji. Rad je podijeljen na tri dijela, od kojih se prvi odnosi na determiniranje obitelji. U tom poglavlju opisan je razvoj obitelji te kako dolazi do nastanka disfunkcionalne obitelji. Drugi dio rada pojašnjava utjecaj disfunkcionalnih obitelji na razvoj djeteta. Treći dio rada pojašnjava suradnju ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i disfunkcionalnih obitelji. U ovom dijelu opisuju se načini suradnje s roditeljima te na koji način odgojitelj pruža podršku obitelji i djeci u riziku.

Obitelj je, prema Ljubetić (2007), temeljna društvena zajednica u kojoj njezini članovi zadovoljavaju svoje biološke, psihološke i socijalne potrebe te takve obitelji nazivamo funkcionalnima. Disfunkcionalne obitelji nisu se u mogućnosti prilagoditi novonastalim, stoga propadaju. Karakteristike takvih obitelji su česti oblici nasilja, bračni odnosi su napeti i bez povjerenja (Ljubetić, 2007). S obzirom da su djeca iz takvih obitelji uključena u ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, odgojitelji moraju biti spremni na suradnju sa članovima njihovih obitelji. Višnjić Jevtić (2018) navodi da je partnerstvo najpoželjniji oblik suradničkih odnosa između odgojitelja i roditelja; Maleš (2015, prema Višnjić Jevtić) ga determinira kao odnos koji se zasniva na ravnopravnosti i podijeljenoj odgovornosti između roditelja i odgojitelja kako bi postigli zajednički cilj.

Cilj završnog rada je upoznati problematiku disfunkcionalne obitelji kako bi se što bolje mogao uspostaviti suradnički odnos s njima.

2.DISFUNKCIONALNA OBITELJ

2.1. Obitelj

Obitelj je oduvijek zaokupljala pažnju znanstvenika različitih disciplina, pa se o njezinoj definiciji raspravljalo iz različitih kutova, stoga ne postoji točna definicija, već više različitih. Janković (2008) govori kako do naglaska na obitelj dolazi otkad je čovjek počeo razmišljati o svojem postojanju i postojanju svijeta oko sebe. Ljubetić (2007) navodi da je obitelj univerzalni i neizbježni dio ljudskog društva. Elkindov i Stacey (1995,1993, prema Ljubetić, 2007) obitelj definiraju kao primarnu emocionalnu i društvenu zajednicu roditelja i njihove djece i drugih srodnika, koji žive zajedno na jedinstven način i obavljaju obiteljske funkcije. Giddens (2001, prema Ljubetić,2007, str. 6) obitelj definira kao „malu grupu usko povezanih ljudi koji daju svoj doprinos, udružuju se i odgovorni su jedni prema drugima. Ova grupa obično, ali ne i nužno, temeljena je na braku, biološkom porijeklu ili usvojenju.“ Analizirajući ranije definicije, Ljubetić (2007, str. 6) obitelj vidi kao “društvenu skupinu koju karakterizira zajedničko prebivanje, ekonomska suradnja i razmnažanje. Ona uključuje odrasle oba spola, od kojih najmanje dvoje održavaju društveno odobrenu spolu vezu, i jedno ili više djece, vlastite ili usvojene, od tih odraslih koji spolno kohabitiraju.” Nikolić (1996, prema Marangunić i suradnici, 2008) ističe da bez obzira na različite oblike obitelji, ona se prepoznaje kao socijalna jedinica koja je temelj društvenoj zajednici. Prema Marangunić i suradnicima (2008), obitelj je institucija koja postoji koliko i ljudski rod, ona je apsurdna i teško se razumije.

Obitelj je bila i ostala jedinstvena supina u kojoj članovi zadovoljavaju svoje biološke, psihološke i socijalne potrebe. Ono što razlikuje obitelj od ostalih zajednica je odnos zasnovan na ljubavi i privrženosti te među članovima postoji trajnost veza. Odraslim članovima obitelji je zadatak osigurati upravo uvjete za cjelovit i pravilan razvoj djeteta te ga pripremiti za preuzimanje društvene uloge i poticati na učenje (Ljubetić, 2007). Osim navedenih potreba, Stevanović (2000) ističe kako djetetu treba osigurati i osnovne potrebe, a to su: sloboda, moć, zabava, stvaralaštvo i ljubav.

Društvo se s vremenom mijenja pa se tako mijenjanju i sve njegove strukture, uključujući i obitelj. Obitelj je dio društva, stoga njihove transformacije zahtijevaju i transformaciju obitelji, prilagođavanje društvenim zahtjevima i potrebama te

mijenjanju uloga (Ljubetić, 2007). Tijekom različitih povijesnih razdoblja obitelji različito funkcioniraju, mijenjaju se, napreduju, rastu ili smanjuju.

U 18. i 19. stoljeću dolazi do industrijske revolucije, parni strojevi zamjenjuju ljudski rad, dolazi do urbanizacije te se njezinom pojavom mijenja i obiteljski život. Ljubetić govori kako dolazi do slabljenja patrijarhata. Iz tog razloga Rotenberg (2001, prema Ljubetić, 2007) govori kako je industrijska revolucija upropastila tradicionalnu obitelj. Tako očinstvo, dolaskom drugog svjetskog rata i ekonomske krize, počinje gubiti svoj značaj, a majčinska uloga dobiva novi; tako žene počinju materijalno doprinositi obitelji. Članovi obitelji provode manje vremena zajedno, očevo odlaze na ratišta i gube status hranitelja obitelji dok s druge strane majke počinju preuzimati nove uloge tako da se zapošljavaju i bore za svoja prava. Nadalje, Haralambos i Holborn (2002, prema Ljubetić 2007) navode kako je tadašnje društvo iskusilo najdublje preobrazbe koje su se odražavale na obitelji te ističe četiri glavne preobrazbe koje su utjecale njih: kapitalizam, urbanizacija, industrijalizam i liberalna demokracija. Takve promjene obilježavaju moderna društva, tj. dolazi do „ere modernosti“. Stone (1990, prema Ljubetić, 2007) govori da krajem 18. i početkom 19. stoljeća dolazi do najznačajnijih promjena u modernoj obitelji koje sve više pažnje pridaju osobnoj sreći kao i sreći u braku, ulazak u brak zbog ljubavi, spolnom užitku i privatnošću. Nadalje, Ljubetić (2007) navodi kako vrijeme modernizma označavaju nuklearne obitelji koje razumljivo postavljaju barijere između osobnog i društvenog života te odraslih i djece. Elkind (1995, prema Ljubetić, 2007, str. 14) navodi kako su upravo te granice u obitelji omogućavale zadovoljavanje potreba djece više nego njihovim roditeljima, što je dovelo do „stare, moderne obiteljske neravnoteže“. U 20. stoljeću dolazi do ere postmodernizma u kojoj Elkind (1995, prema Ljubetić, 2007) govori da roditelji žele pripremiti djecu za stvarni svijet, a ne ih zaštititi od događanja u njemu. Sredinom dvadesetog stoljeća, zbog globalizacije, dolazi do promjena u obitelji i društvu koje su nazvane „promjene od modernizma k postmodernizmu - oslobađajuće i stresne“ (Elkind, 1995, prema Ljubetić, 2007). Haralambos i Heald navode kako roditelji više zadovoljavaju svoje potrebe nego što su to činili u modernim obiteljima. Roditelji više brinu o svome osobnom, profesionalnom i socijalnom životu te moto postmodernih obitelji postaje „moj je posao moj život“ (1994, prema Ljubetić, 2007, str. 14). Denick (1989, prema Ljubetić, 2007) ističe kako obitelj označava utočište i stabilnost dok su odgojno-obrazovne institucije mjesta za učenje

samokontrole djeteta. Iz toga proizlazi da se postmoderna djeca moraju prilagođavati dvjema sferama života. Ljubetić (2007) ističe da odrastanje u popustljivim postmodernim obiteljima može biti teško jer su potrebe roditelja bolje zadovoljene negoli potrebe djece, za razliku od modernih gdje su se jedino brinuli o zadovoljavanju djetetovih potreba. Shorter (u Anderson 1990, prema Ljubetić 2007) navodi kako su sedamdesetih godina izražene tri bitne karakteristike postmodernih obitelji: adolescenti su ravnodušni prema identitetu obitelji, nestabilnost bračnih odnosa poput sve većeg broja razvoda i razaranje obitelji kao posljedica oslobađanja žena. Kao posljedice postmodernih obitelji Anderson (1990, prema Ljubetić, 2007) navodi jednoroditeljske obitelji, homoseksualne obitelji te zamjenske majke. Elkind (1995, prema Ljubetić, 2007) upravo zbog negativnih karakteristika i modernih i postmodernih obitelji govori kako je potrebno preuzeti najbolje od njih te nastaje nova forma obitelji koja se naziva „vitalna obitelj“. Zadaće vitalnih obitelji su razvijanje i njegovanje sposobnosti i vještina, kako kod djece tako i kod njihovih roditelja. Vitalna obitelj i dalje sadrži forme tradicionalnih nuklearnih obitelji, ali isto tako i obitelji s posvojenom djecom, obitelji s jednim roditeljem; ali ono što razlikuje vitalne obitelji je njezino prepoznavanje i prilagodljivost neizbježnim i stalnim promjenama i djece i roditelja. Iako je obitelj kroz povijest doživjela promjene u strukturi i ulogama, ona je i dalje najvažnija zajednica u društvu te je zadržala funkcije rađanja i odgoja djece.

2.3 Obilježja suvremene obitelji

Obitelj je osnovna društvena zajednica koja se zbog svoje interakcije sa okruženjem mijenja. Do sredine 20. stoljeća nuklearna obitelj definirala se kao normalna i zdrava obiteljska zajednica, koja se sastojala od oca i majke te po mogućnosti starijeg sina i mlađe kćeri (Maleš, 2011). Heilman (2008, prema Maleš, 2001) navodi kako se i dalje u medijima i školskim udžbenicima pokušava nametnuti takav ideal obitelji. U stvarnosti, takvih je obitelji sve manje pa se više ne može o njoj govoriti kao o tipičnoj obitelji. Schaffer (2000, prema Ljubetić, 2007) ističe kako promjene u obitelji (razvod, jednoroditeljske obitelji, zaposlenja majke, zamijenjene uloge majke i oca) rezultiraju napuštanjem tradicionalnih definicija obitelji (obitelj kao zajednice bračnoga para i djece).. Prema Ljubetić (2007), sve je više roditelja, osobito majki koje biraju majčinstvo bez braka, ali i homoseksualnih parova koji posvajanjem djece žele formirati obiteljsku zajednicu. Isto tako, posebnoj kategoriji pripadaju one obitelji koje zbog prirode posla jednog roditelja (pomorci, istraživači i sl.) samo

povremeno zajedno obitavaju i neposredno komuniciraju. Nadalje, sve su učestaliji ponovljeni brakovi u kojima djeca odrastaju sa jednim od bioloških roditelja te maćehom ili očuhom, stoga često odrastaju i sa djecom koje maćeha ili očuh dovode u novi brak. Osim navedenih tipova obitelji postoje i obitelji u kojima baka i /ili djed, a najčešće je to baka preuzima ulogu primarnog skrbnika. Raznolikost obiteljskih struktura ne znači da sve one podjednako osiguravaju uvjete za optimalan dječji razvoj i odgoj, te da kvalitetno zadovoljavaju dječje potrebe (Ljubetić, 2007). Međutim, neka istraživanja netradicionalnih obitelji pokazuju kako se psihološki zdrave osobe mogu razvijati u više društvenih grupacija, te kako prilagođenost jednoj specifičnoj normi nije presudna za djetetovu dobrobit (Schaffer, 2000, prema Ljubetić, 2007).

Maleš (2012) navodi kako u suvremenim obiteljima dolazi do emancipacije žena i muškaraca. Tijekom povijesti majčinstvo i očinstvo obilježavale su jasno podijeljene uloge prema spolu, no danas u obitelji uloge su podijeljene prema interesima i stručnosti. To se odnosi na osjećaj ravnopravnosti među partnerima te na ravnotežu između moći i donošenja odluka (Garret, 2009, prema Maleš, 2011). Profesionalni i osobni razvoj, razlozi su zbog kojih se zanemaruju tradicionalne obiteljske vrijednosti, a posljedice su često sukobi među partnerima i raspad obitelji. Trendovi koji nastaju iz takvih međuljudskih odnosa djelomično dovode do stvaranja različitih partnerskih i obiteljskih struktura poput: obitelji sa biološkom i/ili usvojenom djecom, razvedeni ili ponovno oženjeni roditelji, jednoroditeljske i dvoroditeljske obitelji, te homoseksualni i heteroseksualni parovi (Wise, 2003, prema Maleš, 2012). Prihvaćenost navedenih različitih tipova obitelji ovisi o sredini u kojoj članovi obitelji žive, ali ovisi i o društvenoj prihvaćenosti od države do države (Maleš, 2012).

Državni zavod za statistiku¹ navodi u obiteljskoj strukturi stanovništva iz 2011. kako u Hrvatskoj najvećim dijelom prevladavaju bračni parovi s djecom (54,3%), potom slijede bračni parovi bez djece (28,6%) te jednoroditeljske obitelji koje čine majke s djecom (14,4%) i očevi s djecom (2,7%) .

Nadalje, Živić (2003) smatra da je individualizam smanjio privlačnost braka i zajednice dok su na poželjnosti dobile izvanbračne zajednice koje osiguravaju dovoljno osobne slobodne radi zadovoljavanja profesionalnih ili drugih potreba. Istraživanja pokazuju da među mladima jača trend odgađanja ulaska u brak kako bi se

¹ <https://dzs.gov.hr/>

posvetili obrazovanju, usavršavanju i uspjehu u karijeri, a posljedica je njihova dulja ovisnost o roditeljima (Akrap i Čipin, 2006). Većina žena želi obrazovanje i karijeru, a nakon toga dijete i obitelj. Ponekad predugo odgađanje završi gubljenjem biološke sposobnosti za rađanjem ili prvo dijete postaje jedino dijete jer je žena u godinama, pa joj i to jedno dijete postaje golemi teret i napor. Također, primjeri iz života koji pokazuju da sa samo jednim djetetom mnogi se roditelji osjećaju preopterećenima, pa za drugo dijete nemaju dovoljno snage niti želje. Kasno roditeljstvo, jednog dana dovodi do toga da se takvi pojedinci nađu opterećeni brigom za ostarjele roditelje, vlastitu djecu i unuke (Maleš, 2011).

Suvremeni pristup vidi dijete kao subjekt s pravima te je država odgovorna za uživanje tih prava. Takav pristup djetetu utjecao je na roditeljsku ulogu jer obiteljski odgoj čini pomak iz privatne u javnu sferu. Roditelj je pred zakonom odgovoran za svoje dijete te svi postupci i svako ugrožavanje djeteta nose određene sankcije. Nova pozicija djeteta, kao subjekta s pravima, nametnula je zahtjeve za drugačijim odgojnim postupcima. Dijete ima pravo na iznošenje mišljenja, pravo da ga se sasluša, kada je moguće uzme u obzir, onda odgoj temeljen na tjelesnom kažnjavanju više ne dolazi u obzir. Kao reakcija na tjelesno kažnjavanje razvija se pristup pozitivne discipline kao dio koncepta pozitivnog ili konstruktivnog roditeljstva. Većina se suvremenih autora slaže da je zadatak roditelja da postavlja jasne granice djetetu te da mu osigura okruženje u kojemu će stjecati vještine važne za život. Za mnoge je roditelje nova situacija pružanja djetetu mogućnosti da razvija kompetencije kroz aktivnosti zbunjujuća. Neki roditelji smatraju da su zabranom tjelesnog kažnjavanja izgubili autoritet, drugi su demokratske odnose zamijenili popustljivim stilom odgoja, a postoje i oni koji djetetu organiziraju cijeli dan uz stalni naglasak na uspješnost (Maleš 2012).

Vidljivo je iz navedenog da je današnji odgoj postao vrlo zahtjevan te se od roditelja traži odricanje, vrijeme, strpljenje i razumijevanje djeteta, i uz to određene vještine i znanja. Suvremenom odgoju je teško udovoljiti ako se roditeljska znanja i vještine temelje na nasljeđu vlastitih roditelja. Suvremeni kompetentni roditelj poznaje razvojne potrebe djeteta i pruža kvalitetan odgoj kroz razvoj partnerstva s onima koji izvan obitelji skrbe o njegovoj djetetu, odgajaju ga i obrazuju (Maleš, 2012).

U suvremenim istraživanjima sve je veći interes za ispitivanje obiteljskog funkcioniranja, tj. sposobnosti obitelji da uspješno zadovolje emocionalne, duhovne i tjelesne potrebe svakoga člana obitelji (Karpowitz, 2001, prema Ljubetić, 2007). Posljedično, obitelji se mogu podijeliti na zdrave i funkcionalne, odnosno na nezdrave i disfunkcionalne (prema Ljubetić, 2007).

2.4. Funkcionalna obitelj

Funkcionalna obitelj stvara uvjete za zdrav razvoj njezinih članova u granicama njihovih kreativnih i intelektualnih potencijala (Marangunić i suradnici, 2008F). Funkcionalne obitelji su one obitelji u kojima i majka i otac snažno utječu na obiteljski život i ulažu svoje vrijeme i energiju u oblikovanje istih (Ljubetić, 2007). Karpowitz (2001, prema Ljubetić, 2007) govori kako takve obitelji imaju više standarde za bračne odnose i interakcije roditelj – dijete, a njihove duhovne vrijednosti koje njeguju osnažuju i pojedinca i odnose u obitelji. U funkcionalnim obiteljima članovi međusobno poštuju potrebu za pojedinačnom privatnošću i onom unutar međusobnih odnosa, a granice koje se postavljaju su jasno određene i prikladne. Nadalje, komunikacija u takvim obiteljima je djelotvorna uz slobodu izražavanja emocija te one više koriste humor i optimizam i više se pregovara nego što ima kompromisa i pomirbi (Ljubetić, 2007).

Isto tako, Knapp (prema Ljubetić, 2007, koji funkcionalne obitelji naziva potpunim ili integriranim, navodi neka obilježja integriranih obitelji poput bolje pripremljenosti za nošenje sa stresom i obiteljski temeljni odgovor na stres, otvoreni komunikacijski kanali, spremnost na suradnju, povjerenje u druge ljude, topli odnosi unutar obitelji, samopouzdanje, dobre socijalne vještine i više osobne, obiteljske i vanjske spremnosti. Takva obiteljska obilježja ukazuju na snagu obitelji u preveniranju, ali isto tako i suočavanju s kriznim situacijama (u Lazzar i Poland, 2001, prema Ljubetić, 2007). Bradshaw (1999) opisuje funkcionalnu obitelj kao onu obitelj u kojoj su svi članovi funkcionalni, kao i odnosi među njima. U takvim obiteljima članovi imaju na raspolaganju sve svoje ljudske sposobnosti kojima se služe da bi oblikovali svoju ličnost, osamostalili se te ispunjavali zajedničke i osobne potrebe.

Bradshaw (1999) govori kako u funkcionalnim obiteljima majka i otac temelje svoj odnos na jednakosti, odgovornosti za vlastitu sreću i djela. Roditelji su svojoj djeci uzor samodiscipline i ljubavi prema samome sebi te prihvaćaju da je imati djecu odgovornost u njihovom životu. Temeljem takve obitelji djetetu je zajamčeno da će se

ono razvijati u jedinstvenu osobu. Funkcionalni roditelji ne osuđuju svoju djecu, uzor su im autonomije i zrelosti, stoga svoje nesuglasice ne prenose na djecu kako ona ne bi postala žrtve roditeljskih „ispada“. Djeca u takvim obiteljima slobodno rastu, spoznajno se razvijaju, raspoložu sposobnošću da vole i osjećaju, odlučuju i stvaraju predodžbe i tako ostvaruju sebe.

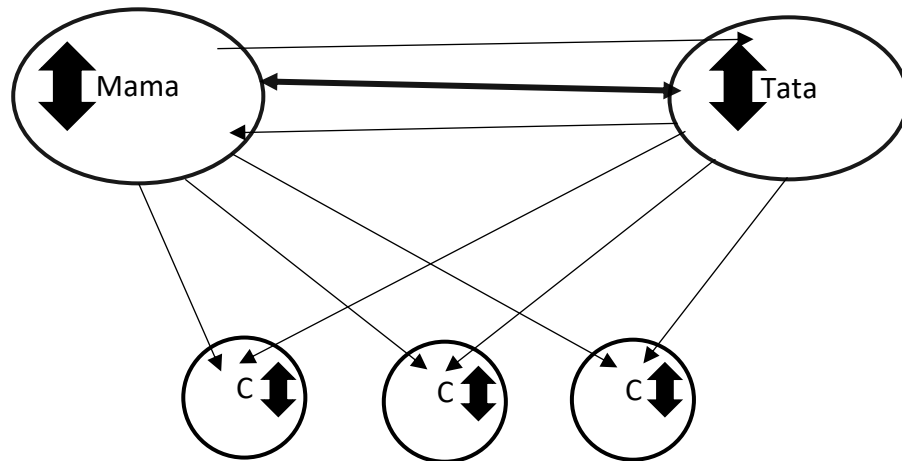
Autor (1999) navodi kako u funkcionalnoj obitelji dobra pravila su jasno postavljena. Muž i žena svjesni su razlika u obitelji te se trude pronaći kompromisna rješenja. To ne znači da sukoba nema, nego on postoji kao znak suradnje u obliku zdrave vrste sukoba. Dobra funkcionalna pravila omogućuju fleksibilnost i spontanost, pogreške se gledaju kao na priliku da odraste, a postidivanje je zabranjeno. Omogućuju zabavu i smijeh te razvoj individualnosti kako kod djece tako i kod odraslih.

Bradshaw (1999, str. 86) iznosi dobra pravila funkcionalnih obitelji:

- „1. Problemi se priznaju i rješavaju.
2. Promiče se pet sloboda. Svi članovi mogu izraziti svoja zapažanja, osjećaje, misli, želje i maštanja.
3. Svi se odnosi temelje na dijalogu i jednakosti. Svatko je kao osoba jednako vrijedan.
4. Komunikacija se temelji na izravnosti, dosljednosti i osjetu, ona je konkretna, određena i pristojna.
5. Članovi obitelji mogu zadovoljiti svoje potrebe.
6. Članovi obitelji se smiju razlikovati.
7. Roditelji čine ono što kažu. On su samodisciplinirani disciplinski odgajatelji.
8. Obiteljske se uloge biraju i fleksibilne su.
9. Obiteljsko je ozračje zabavno i spontano.
10. Pravila zahtijevaju odgovornost.
11. Povreda vrijednosti druge osobe izaziva krivnju.
12. Pogreške se praštaju, na njima se uči.
13. Obiteljski sustav postoji zbog pojedinaca.
14. Roditelji osjećaju zdrav stid.”

Na slici jedan predstavljen je funkcionalni obiteljski sustav na kojem krugovi prikazuju granice svake osobe. Članovi obitelji međusobno su povezani, dok s druge strane svatko od njih ima svoju privatnost. Majka i otac imaju polupropusne granice, stoga puštaju jedno drugo unutar njihovih granica, međutim te granice su i jasno

postavljene tako da one drugome spriječe ulaz. Oni su svjesni svoje odgovornosti, no nisu odgovorni jedno za drugo i znaju reći riječ „ne“. Kako bi sustav funkcionirao članovi moraju biti povezani, međusobno poštivati tuđe granice, težiti osobno osamostaljenju te se uzajamno poštovati (Bradshaw, 1999).

Slika 1. Glavne sastojnice funkcionalnog obiteljskog sustava

Izvor: Bradshaw, 1999, str. 87

Marangunić (2008) naglašava da se u nekim istraživanjima pokazalo da su funkcionalnim obiteljima broj znatno smanjuje. Ispitujući tako roditeljske uloge u obiteljima, zaključilo se da su najzdravije one obitelji u kojima su očevi bili nositelji autoriteta, a one obitelji u kojima je majka bila dominantna ličnost su bile najviše oštećene (Westly, Epstein, 1969, prema Marangunić,2008).

Zdrava i poticajna obitelj osigurava djetetu potporu i potrebnu pažnju tijekom cijelog djetinjstva te zdravstvenu skrb. Ona je povezana s izvan obiteljskim zajednicama poput škole ili radnim mjestom roditelja, u kojoj dijete stječe potrebne vrijednosti, osjećaj životnog smisla, radne navike te shvaća važnost rada, učenja, zarađivanja i novca. U zdravoj obitelji je važna organizacija rada za svakog člana, organizacija zajedničkih aktivnosti poput: zajedničkog objedovanja, provođenja slobodnog vremena, izleta ili ljetovanja. Isto tako, emocionalna toplina je važna sastavnica zdrave obitelji uz različito prihvaćanje uloga ovisno o potrebi. Emocionalna sigurnost predškolskog djeteta je preduvjet njegova zdravog tjelesnog i mentalnog razvoja, a temelji se na djetetovoj povezanosti sa roditeljima, toplim odnosima punim

ljubavi, te se dijete treba osjećati bitno i voljeno. Roditelji ili skrbnik imaju autoritet uz razumno postavljanje pravila te zahtijevaju i nadziru njihovo poštovanje. Međusobno se dogovara o pravilima i kaznama za njihovo kršenje. Bitno je da članovi imaju neke zajedničke vrijednosti i prioritete kako bi podigli kvalitetu obitelji. Jedno od bitnijih zajedničkih vrijednosti je obrazovanje članova uz međusobno povjerenje, čestu komunikaciju, te poštivanje individualne slobode pojedinca u obitelji. Za vrijeme stresa, obiteljske krize ili značajne promjene roditelji/skrbnik pružaju djeci potporu i pomoć te razumijevanje. Roditelji su djeci uzor u suočavanju sa stresom, traženju rješenja, optimističnom stavu i povjerenju u budućnost.

U zdravoj i poticajnoj obitelji u ranoj i predškolskoj dobi poticajna je ona obitelj u kojoj djeca dobivaju osjećaj sigurnosti, pruža djetetu najveću tjelesnu sigurnost i zdravlje, daje mu znanje, vještine i navike koje osiguravaju zdravlje kako u djetinjstvu, tako i u odrasloj dobi. U školskoj dobi najvažniju ulogu imaju roditelji i njihova emocionalna potpora, brižnost i briga za djecu tijekom njihove organizirane razdvojenosti od roditelja. U adolescenciji roditelji i dalje emocionalno podupiru dijete te pokazuju zainteresiranost za djetetov školski uspjeh i rad. Od adolescenata se očekuje da sudjeluju u podjeli obiteljskih dužnosti, što proizlazi iz postavljenih jasnih granica i organizacije te da djelomično preuzimaju brigu za dobrobit obitelji (Čudina-Obradović, Obradović, 2006). Vrlo je vjerojatno kako će djeca, koja odrastaju u takvim obiteljima, biti bolje pripremljena za zasnivanje svojih obitelji (Karpowitz, 2001, prema Ljubetić, 2007).

Zaključno, funkcionalna obitelj je ona koja funkcionira u četiri osnovna područja, a to su: osobno, bračno, roditeljsko i socioekonomsko funkcioniranje (Marangunić, 2008). Obitelj koja ne funkcionira u jednom ili sva navedena područja je disfunkcionalna.

2.5. Disfunkcionalna obitelj

Za razliku od funkcionalnih obitelji, disfunkcionalne obitelji nisu u mogućnosti suočiti se sa životnim problemima, stoga propadaju. Ljubetić (2007) navodi da su karakteristike takvih obitelji češći različiti oblici nasilja u samoj obitelji, bračni odnosi su napeti i bez povjerenja, a djeca odrastaju bez odgovarajućeg roditeljskog nadzora i s nedostatnim osjećajem emocionalne stabilnosti na kojoj bi temeljila svoje buduće bračne i obiteljske odnose. Također, Lazzar i Poland (2001, prema Ljubetić, 2007) govore da su karakteristike disfunkcionalnih obitelji: stavljanje individualnog gledišta

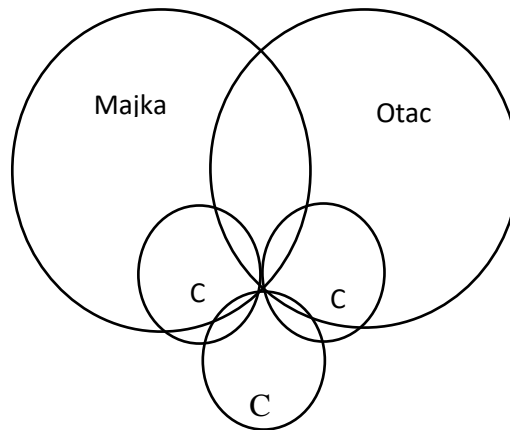
ispred obiteljskog, osjećaj izoliranosti, mala potpora izvana ili ne postoji, funkcioniranje kao zatvoreni sustav, minimalni socijalni kontakti u i izvan obitelji te manjak potpore uže i šire zajednice na koju se može računati.

Razlozi nastajanja disfunkcionalnih obitelji: vjera pojedinca da mogu imati uspješnu karijeru i stjecati novac, podizati djecu, biti uključeni u život zajednice, imati veliku količinu slobodnog vremena i u svemu tome biti uspješni (Ljubetić, 2007). Uz takav život, nameće se pitanje o količini slobodnog vremena koje roditeljima preostaje, a koje je u uskoj svezi s djelotvornim funkcioniranjem obitelji (Karpowitz, 2001, prema Ljubetić, 2007). Neka istraživanja pokazuju kako zaposleni očevi i majke provode 11 minuta u svakodnevnom razgovoru s djecom, stoga se dovodi u pitanje realnost i očekivanja uspješnog funkcioniranja obitelji i količine provedenog vremena u komunikaciji s djecom (Ljubetić, 2007).

Nadalje, disfunkcionalne brakove stvaraju disfunkcionalni pojedinci koji pronalaze i vjenčavaju se sebi sličnima. Činjenica o disfunkcionalnim pojedincima je da oni uvijek pronalaze osobe koje djeluju ili na istoj, ili na nižoj razini disfunkcionalnosti. Pojedinci traže veze samo s onima s kojima imaju iskustva. Temeljno obilježje disfunkcionalnih obitelji jest da su one dio procesa koji djeluje u više generacija. Disfunkcionalne osobe, koje stupaju u brak s disfunkcionalnim osobama, dolaze iz disfunkcionalne obitelji te se taj krug ne prekida (Bradshaw, 1999).

Osoba koja se ne osjeća potpunom i nema osjećaja vlastite vrijednosti teško će voljeti drugu osobu. Djeca koja su rođena u ozračju udaljenih i polovičnih *ja* njihovih roditelja ne mogu dobiti ono što im je potrebno za cjelovit i zdrav razvoj. Roditelji su polovični i sami sebe ne prihvaćaju te ne mogu biti uzorom prave ljubavi prema sebi koja je djeci potrebna kako bi naučili voljeti sebe i kako se uklopiti u društvo. Ono što oni uče od svojih roditelja su razorni oblici lažne ljubavi, uzroke koje pronalazimo u nepotpunom egu njihovih roditelja (Bradshaw, 1999).

Kada djeca ne mogu zadovoljiti svoje potrebe za osloncem postaju disfunkcionalna. Doda li se tome još i fizičko, seksualno i emocionalno iskorištavanje dolazi do velikog oštećenja koje ne dopušta cjelovitu funkcionalnost.

Slika 2. Disfunkcionalni obiteljski sustav

Izvor: Bradshaw, 1999, str. 105

Slika prikazuje isprepletenost u disfunkcionalnim obiteljima. Za razliku od funkcionalnog obiteljskog sustava, u ovome krugovi opisuju da su sve granice prekoračene. U takvom sustavu prisnost nije moguća jer niti jedna osoba nije cijela i potpuna, zapravo takve osobe su izgubile dodir sa svojim pravim *ja*. Nitko u obitelji nije povezan sa svojim pravim osjećajima, željama i potrebama i tako se stvara lažno *ja* koje prikriva pritaženu nedoraslost i stid. Svatko u obitelji se krije, boji se prikazati svoje vlastite osjećaje te duboko u sebi osjećaju se napušteni i sami. Sve disfunkcionalne obitelji utemeljene su na stidu i emocionalno su nepristupačne. Stid stvara i oblikuje sve disfunkcionalne obitelji (Bradshaw, 1999).

Marangunić (2008) govori kako se različiti tipovi obitelji susreću s problemima koje se odnose na negativne kulturne stereotipove povezane s oblicima obitelji koje odudaraju od tradicionalne. Stav obitelji prema oženjenim odraslima i njihovoj djeci, i stav prema rastavljenim ili neoženjenim roditeljima i njihovoj djeci, može utjecati na nastanak nižeg samopoštovanja ili depresivnosti kod djece. Svaki tip obitelji ima svoje specifičnosti, no ne može se sa sigurnošću ustvrditi da je samo tradicionalna primarna obitelj ona koja osigurava mentalno zdravlje, budući da je ona u posljednjem stoljeću bila podložna brojnim promjenama, te činjenica da netko živi u tradicionalnom obliku obitelji nije jamstvo da će ta sredina biti zdrava. Iz navedenog se vidi da neki tipovi obitelji mogu funkcionirati izvrsno u nekim okolnostima kao što i tradicionalni tip višegeneracijske obitelji može biti disfunkcionalan (Marangunić, 2008).

Čudina Obradović, Obradović (2006) govore kako se rizičnom obitelji smatra ona koja međusobnim odnosima članova i odnosom prema djeci čini ozračje koje će nepovoljno utjecati na emocionalni razvoj djece, njegovo fiziološko funkcioniranje i tjelesni razvoj. Utjecaj nezdravog razvoja djeteta u djetinjstvu spriječit će zdravi razvoj djeteta u adolescenciji i odrasloj dobi.

Osnovna karakteristika rizične obitelji je postojanje sukoba i agresije između njezinih članova. Odnosi među njezinim članovima te između roditelja i djece su hladni, zanemarujući i zapuštajući. U takvim obiteljima nalaze se o osnova obilježja raznih obiteljskih prilika: tjelesno nasilje među roditeljima, svađe između njih, omalovažavanje i manipuliranje djece, kočenje djetetovog razvoja, manjak roditeljske brige i nadzora, tjelesna ili emocionalna nedostupnost roditelja, manjak povezanosti, topline i potpore unutar obitelji, te dječji osjećaj otuđenosti ili odbačenosti (ČudinaObradović, Obradović, 2006).

3. OBITELJ I DJECA U RIZIKU

3.1. Jednoroditeljske obitelji

Nepotpune obitelji su one u kojoj je prisutan jedan od roditelja te se brine o djeci. Uzrok stvaranja tih obitelji može biti smrt jednog roditelja, ili kad jedno od roditelja napusti obitelj, ili rastava braka (Stevanović, 2000).

Prema Fišeru (2006) definicija samohranog roditelja ovisi u kojem kontekstu se ona koristi. Pojam samohran znači sam, usamljen, samostalan ili prepušten sam sebi, a samohrani roditelj usredotočuje se na roditelja koji samostalno skrbi o svome djetetu. U suvremenom društvu sve je više takvih oblika obitelji koje se nazivaju jednoroditeljskim. Postoji više razloga nastanka jednoroditeljskih obitelji, a to su: razvod braka, smrt ili odsustvo jednog od roditelja zbog posla, bolesti i slično. Razvod braka jedan je od češćih uzroka odsutnosti oca koji mora ponovno organizirati i konstruirati novi život, uz obaveze koje i sam mora izvršavati. S druge strane, jednoroditeljske obitelji mogu postojati kao rezultat vlastitog izbora roditelja, npr. izvanbračne majke s djecom (Fišer, 2006).

Nepotpuna jednoroditeljska obitelj u većini slučajeva sastoji se od majke i djece. Razlog tome je što u 90% slučajeva tijekom razvoda braka djeca se dodjeljuju majci, dok ostalih 10 % pripada ocu. Vuksanović (1994, prema Stevanović, 2000) ističe kako u nepotpunoj obitelji nedostaje jedan roditelj, bio to otac ili majka, što znači da nedostaje jedan odgojitelj sa svojim karakterističnim mogućostima odgoja. Nedostatak roditeljeve posebne odgojne uloge može se negativno odraziti na predškolsko/školsko dijete. Odgovornost koju nosi roditelj u takvim obiteljima je velika jer mora nastojati, koliko je to u mogućnosti, osigurati djetetu da ne osjeti ni u kom pogledu nedostatak jednog od roditelja (Stevanović, 2000).

Problemi s kojima se susreću jednoroditeljske obitelji su: nedostatak društvene ili obiteljske podrške, nezaposlenost, nisu upoznati s propisima ni s organizacijama koje im mogu pomoći. Što se tiče financijskih teškoća, često pokušavaju vlastitim radom nadoknaditi nedostatak novca iz kojeg proizlaze teškoće usklađivanja roditeljske i radne uloge, tj. u riziku su od loše komunikacije s djecom (Fišer, 2006). Prema Raboteg, Pećnik, Sušilović (2003), samohrani roditelji susreću se s naporima na poslu i kod kuće te preuzimaju brigu za cjelovit odgoj djece i odgovornosti za njih. Na poslu često mogu proživljavaju nerazumijevanje zbog uzimanja bolovanja, nemogućnosti odlaska na poslovna putovanja ili ostanka dulje od radnog vremena na

poslu, što može prouzrokovati nemogućnost profesionalnog razvoja, a samim time i povećanje jedine plaće kojom prehranjuju obitelj. Nadalje, članovi jednoroditeljske obitelji osjećaju se etiketirano zbog predrasuda okoline prema samohranim roditeljima, osobito ženi, zbog razvoda ili rađanju djece izvan braka. Fišer (2006) govori da su često izloženi osuđivanju, podcjenjivanju, ismijavanju i odbija im se pružiti podrška. Takav stav okoline ne utječe negativno samo na roditelje, već dovodi i do stigmatiziranja djece. U društvu postoji nedovoljna osjetljivost za probleme i potrebe jednoroditeljske obitelji te zbog povezanosti s time ne postoji odgovarajuća pomoć. S druge strane, ako i postoji prekomjerna osjetljivost, ona može dovesti do osjećaja nadmoći u odnosu prema drugima roditeljima (Raboteg, Pećnik, Sušilović, 2003).

Roditelji iz jednoroditeljskih obitelji nisu homogena skupina, ni nužno ugrožena te se razlikuju po društvu, odnosima s drugima roditeljima, stupnju obrazovanja i materijalnom standardu. Također, često kada se spominju jednoroditeljska obitelji ne gledaju se pozitivne strane kao razumijevanje djece i roditelja, dječja podrška roditeljima i preuzimanje odgovornosti za kućanske uloge, usmjerenost roditelja na dijete i zajedničko odlučivanje s njime (Raboteg, Pećnik, Sušilović, 2003).

Raboteg, Pećnik, Sušilović (2003) navode da je u Hrvatskoj 2001. godine bilo 1 252 025 obitelji od kojih je 58 posto bračnih parova s djecom, a 27 posto bračnih parova bez djece. Obitelji u kojima živi majka s djecom 12,45 posto, dok u obitelji u kojima živi otac s djecom 2,55 posto. U Hrvatskoj živi oko 15 posto samohranih roditelja, od kojih su 83 posto jednoroditeljske obitelji s majkom, a samo 17 posto obitelji s ocem. U cjelokupnom broju obitelji s djecom, njih 914 000 udio samohranih roditelja, je 20,6 posto odnosno svaka peta obitelj s djecom. Istraživanje koje pokazuje strukturu jednoroditeljske obitelji proveo je Eurostat 1996. godine u 14 zemalja članica Europske unije, na uzorku od 60 000 kućanstava s 130 000 odraslih osoba starijim od 16 godina. Chambaz (2001, prema Raboteg, Pećnik, Sušilović, 2003) navodi da je, prema istraživanju, 12 posto europskih obitelji s djecom mlađom od 25 godina jednoroditeljsko. Takvih je obitelji najviše u Velikoj Britaniji 22% i Finskoj 19 %, a najmanje u Španjolskoj 5%, Italiji i Grčkoj 7% te Portugalu 8%.

Raboteg, Paćenik, Sušilović (2003) navode kako bi se poboljšao životni standard jednoroditeljskih obitelji, potrebno je poboljšati materijalne uvjete. Amato i Keith (1991, prema Čudina- Obradović, Obradović, 2006) govore kako više od

polovice samohranih majki nakon razvoda ima ekonomskih teškoća. Istraživanjem se pokazalo kako im financijski problemi predstavljaju najveći problem. Manjak financijskih sredstava osobito utječe na djecu, njihov materijalni položaj i kvalitetu odgoja i obrazovanja jer zbog nedostatka novaca djeca moraju odustati od nekih slobodnih aktivnosti, smanjuje im se džeparac, nemogućnost kupovine djece drage hrane ili jednostavno obitelj ne može ići na ljetovanje. Pomoć jednoroditeljskim obiteljima za poboljšanje materijalnih uvjeta može se pružiti kroz povećanje dječjeg doplatka, omogućiti zapošljavanje samohranog roditelja i usklađivanje njegove radne i roditeljske uloge, utemeljiti državni alimentacijski fond. Osim navedenog, kako djeca ne bi ostajala kod kuće sama jer roditelj mora raditi izvan radnog vremena vrtića, potrebno je osigurati usluge dežurstva. Bilo bi dobro i kada bi te usluge sadržavale odgojno-obrazovne sadržaje kako bi vrijeme provedeno u dežurstvu imalo socijalizacijsku i obrazovnu ulogu.

Kako bi se poboljšao društveni položaj samohranih roditelja i pružila potpora u njihovoj roditeljskoj funkciji, potrebno ih je informirati o njihovim pravima o mogućnostima pomoći. To se može omogućiti tako da sve službene zajednice (vrtić, škola, centar za socijalnu skrb, policija, obiteljski centri, zavod za zapošljavanje) mogu roditeljima na jednom mjestu dati cjelovite i potrebne informacije o njihovim pravima i gdje mogu dobiti potrebne. Također, je važno senzibilizirati društvo o problemima samohranih roditelja kako bi bolje razumjeli probleme sa kojima se oni susreću te kako bi se smanjio stereotipni stav prema njima (Raboteg, Paćenik, Sušilović, 2003).

3.2. Nasilje u obitelji

Ajduković, Pavleković (2004) definiraju nasilje kao skup ponašanja čiji je cilj kontrola nad drugim osobama upotrebom sile, manipuliranjem i zastrašivanjem. Bojić (2011) navodi kako se obiteljskim nasiljem krše temeljna ljudska prava i sloboda te uzima u obzir sve oblike nasilja kao što su: psihičko, tjelesno, spolno i ekonomsko nasilje. Nasilje unutar obitelji događa se neovisno jesu li bračni partneri razvedeni ili ne i žive li zajedno ili ne. Navedenim oblicima ponašanja izloženi su u obitelji odrasli i djeca (Ajduković, Pavleković, 2004).

Bojić (2011) govori da su posljedice obiteljskog nasilja brojne i dugotrajne te osim što pohađaju žrtve nasilja pohađaju i cijelu obitelj. Tjelesne posljedice su: teške ili lake tjelesne povrede, kroničan umora, kronične tjelesne bolesti uzrokovane stresom, radna nesposobnost, ovisnost i smrt žrtve. Psihološke posljedice su: nisko

samopouzdanje, depresija, osjećaj srama i krivnje, prisutnost tjeskobe i straha, neproduktivnost u obavljanju poslova, bezvoljnost, nesposobnost za brigu o djeci, zanemarivanje, osjećaj bespomoćnosti, poremećaji sna i hranjenja, nesanica te rizik od suicida. Ekonomske posljedice su: raspad obitelji, gubitak doma, raspad socijalnih odnosa te siromaštvo.

Ajduković, Pavleković (2004) navode kako se nasilje može rasporediti u različite oblike. Tjelesno: svi oblici zlostavljanja koje uključuju guranje, čupanje kose, šamaranje, udaranje nogama, rukama ili raznim predmetima, nanošenje ozljeda, opekotina i drugo. Psihičko: zlostavljanje u kojem je cilj nadmoć i kontrola nad žrtvom, a obuhvaća različite prijetnje, zabrane, uvrede, ismijavanje, omalovažavanje, podcjenjivanje, obezvrjeđivanje, ucjene i slično. Seksualno: zlostavljanje koje je spoj tjelesnog i psihičkog, a određuje ga seksualno uznemiravanje, incest, seksualna zloupotreba, bilo kakve nedobrovoljne seksualne radnje, silovanje. Ekonomsko: neplaćanje alimentacije u slučaju razvoda, oduzimanje financijskih sredstava i sve druge oblike oduzimanja sredstava potrebnih za život.

Čudina Obradović, Obradović (2006) uz navedene kategorije nasilja navode još i zanemarivanje. Pod tjelesnim zanemarivanjem smatra se nebriga za djetetove zdravstvene i tjelesne potrebe i neprikladan nadzor, dok se pod emocionalnim zanemarivanjem smatra emocionalna nedostupnost roditelja, omalovažavanje, ponižavanje, roditeljska ravnodušnost, manipulacija djetetom, izoliranje, manjak brige za djetetov psihički razvoj, napredak u školi te odnos s vršnjacima.

Prema nekim istraživanjima smatra se da je zanemarivanje najčešća vrsta nasilja nad djecom. U SAD-u je kod oko 63% djece ustanovljen neki oblik zanemarivanja dok je tjelesno nasilje prisutno 19%. Također, svaki dan umire petero do šestero djece od zlostavljanja ili zanemarivanja (Čudina- Obradović, Obradović, 2006).

Globalno gledano, nasilje u obitelji raste, kao i agresivno ponašanje među bliskim ljudima. Agresivna ponašanja mogu se javljati zbog različitih nevolja ili neimaštine do nezrelosti ličnosti i frustracije. Najčešće se agresivno ponašanje pojavljuje kod psihosomatskih osoba, impulzivnih i nezrelih, ovisnika, traumatiziranih osoba i na kraju djeca koja su trpjela nasilje (Ferenčić- Ćuk, 2007). Dijete žrtva nasilja osjeća se bespomoćno, gubi na samopouzdanju te gubi sposobnost odabira ako u sebi vidi da nije vrijedno ljudsko biće (Bradshaw, 1999). Kocijan-Hercigonja, Hercigonja-Novković (2009) navode kako zlostavljano dijete, posebice ono koje je zlostavljano

od članova obitelji, misli kako je ono odgovorno za nasilno ponašanje odraslih te prihvaća nametnutu krivnju od strane osoba kojima je privrženo.

Nasilje nad djetetom ima različite štetne utjecaje na njegovo fizičko i psihičko zdravlje. Tjelesno kažnjavanje negativno utječe na djetetovo samopouzdanje i stvara nepovjerenje prema svijetu oko sebe, odrasla osoba mu prenosi poruku da je tjelesno kažnjavanje u redu, da se slabije od sebe može tući i maltretirati te da netko tko te voli može te i istovremeno povređivati (Sunko, 2008).

Utjecaj svjedočenja djeteta na nasilje dovodi do dugoročnih posljedica i problema u prilagodbi djece kao i kod psihosomatskih ili/i somatskih poteškoća, npr. glavobolje, različitih infekcija, mokrenja u krevet i slično (Barnett i sur., 1997, prema Ajduković, Pavelković, 2004). Učinci svjedočenju zlostavljanju mijenjaju se ovisno koliko je dijete staro. Budući da dijete predškolske dobi ne može opisati nasilje kojem je bilo svjedok, potrebno je obratiti pažnju na znakove. To su: mokrenje u krevet koje nije dobno primjereno, tjelesne pritužbe, sklonost da se „uhvati“ za neku osobu, povučenost, zaostao u tjelesnom razvoju, tjeskoba kod odvajanja, poremećaji spavanja, nepovjerenje prema odraslima, strah od ili odbijanje neugrožavajućeg dodira, želi ugoditi svima i samodestruktivno ponašanje ili agresija (Ajduković, Pavleković, 2004).

Bradshaw (1999) ističe da većina istraživača vjeruju kako je tjelesno zlostavljanje najčešći oblik zlostavljanja. Razlog navedenom je što se nasilje nad djecom opravdava prastarom tradicijom koja danas prožima društvo, a to je da tjelesnim kažnjavanjem djeca uče poštivati roditelje te se uče biti poslušna. Prema Sunko (2008) u tome trenutku se sprječava loše ponašanje, no gubi se prilika naučiti dijete prikladnijem ponašanju. Nakon tjelesnog kažnjavanja javlja se strah te će dijete poželjno ponašanje iskazivati samo u blizini osobe koja ga tuče. Bradshaw (1999) ističe kako dijete zlostavljača vezano je za nj iz straha, a počinitelji su obično razvojno zaostajali od ostalih. Roditelj zlostavljač je izgubljen, nema samopouzdanja niti empatije, i sam je bio žrtva zlostavljanja, a kako sam nije zadovoljio potrebe za ljubavi i toplinom, očekuje od djece da zadovolje njegove nezadovoljene potrebe za nježnošću i toplinom. Djeca koja ne ispune roditeljeva za njihovu dob nerealna očekivanja, protumačit će to kao odbijanje te odgovoriti nasiljem.

Sunko (2008) navodi da je tjelesno zlostavljanje pojava kada roditelj, tj. odrasla osoba nanosi ozljedu djetetu ili je ne sprečavaju, a znaju da se događa. Ono uključuje:

udaranje, tresenje, nanošenje opekline, guranje, vezivanje, bacanje, uskraćivanje hrane, pokušaj utapanja ili davljenja.

Nadalje, Bradshaw (1999) navodi kako disfunkcionalnim obiteljima tjelesno nasilje je pravilo koje obuhvaća lupanje po stražnjici, udaranje po prstima, slanje djece da sama donesu oruđe kojim će biti tučena, udaranje šakom, pljuskanje, itd. Dijete koje svjedoči nasilju nad braćom ili roditeljima ima osjećaj kao da tuku njega samoga. „Svjedok nasilja jest i žrtva nasilja“ (Bradshaw, 1999, str. 179). Djeca koja su bila svjedoci nasilja među roditeljima ili su i sama bila žrtve, kada odrastu vjerojatnost je da i oni budu nasilni prema svojim partnerima ili prema svojoj djeci (Ajduković, Pavleković, 2004).

„Međugeneracijski lanac nasilja u obitelji

Nasilje u djetinjstvu

Nasilje u odrasloj dobi

- Nasilje u partnerskim odnosima
- Nasilje prema ostarjelim roditeljima
- Nasilje prema djeci“ (Ajduković, Pavleković, 2004, str. 81)

Utjecaj izloženosti nasilju u djetinjstvu na međugeneracijski lanac zlostavljanja drugačiji je kod žena nego kod muškaraca te utječe na razvoj spolnog identiteta. Dječaci se lakše identificiraju s ulogom nasilnika dok se djevojčice lakše s ulogom žrtve. Značajno je više nasilnika nad ženom kod onih počinitelja koji su bili svjedoci sličnih agresivnih ponašanja u svojoj obitelji. Wolf i suradnici (1985, prema Ajduković, Pavleković, 2004) ističu da žene koje su doživjele nasilje među roditeljima ne žale se ako imaju nasilnog supruga i ne odlaze od njega za razliku od žena koje nisu imale takvo iskustvo.

Krug i suradnici (2002, prema Čudina- Obradović, Obradović, 2006) ističu da prema izvješću Ujedinjenih naroda o nasilju i zdravlju u svijetu svakoga dana u svijetu umire oko 4400 ljudi kao posljedica nasilja ili samoubojstva. Neka istraživanja navode da 10% do 69% žena izjavljuje da ih partner tjelesno zlostavlja dok seksualno zlostavljanih žena je oko 20% te 5% do 10% muškaraca.

Kaslow (2001, prema Čudina- Obradović, Obradović, 2006) govori o „epidemiji nasilja“ jer, prema podacima u cijelome svijetu, obiteljsko nasilje naglo raste osobito u slabije razvijenim zemljama.

Danas još postoje predrasude vezane za obiteljsko nasilje, žrtve i zlostavljače. Kod obiteljskog nasilja koje najčešće pogađa žene još uvijek možemo čuti izjave kao: „Sama si je kriva“ ili „Za svađu je potrebno dvoje.“ Osim navedenog, žrtve mogu imati i promišljanja trebaju li kome reći za nasilje ili nastaviti trpjeti, pokrenuti postupak za razvod, maknuti se od nasilnika, i sl. (Bojić, 2011).

Obiteljsko nasilje negativno utječe na dijete jer izloženost nasilju koči djetetove vještine koje su mu potrebne za život, nerazvijanje tih vještina negativno utječe na djetetov odnos s drugima i na razvoj empatije za druge (Gleason, 1995., prema Čudina- Obradović, Obradović, 2006).

Zaključno treba spomenuti kako bi se spriječilo nasilje u obitelji i spriječile posljedice nasilja koje ostavljaju na dječji razvoj potreban je preventivni rad koji uključuje pomoć i edukacije obiteljima i odgojiteljima, kao i edukacije primjerene djeci ovisno u dobi kojoj se nalaze. Naglasak je na pomoć djeci i obiteljima koje su u riziku od zlostavljanja pružanjem pomoći i potpore putem društvenih institucija i programa koji su povezani s edukativnim ustanovama (Kocijan-Hercigonja, Hercigonja-Novković, 2009).

3.3. Razvod braka

Svaki je brak u početku stabilan, no tijekom vremena se zbog teških životnih uvjeta bračna kvaliteta smanjuje. Brak se može učvrstiti ako su problemi uspješno riješeni, no ako brak koji je psihološki bio stabilan, postaje nestabilan onda završava razvodom. Razvod je krajnji oblik bračne nestabilnosti te posljedica svih frustracija, problema i stresa među partnerima (Čudini Obradović, Obradović, 2006).

Buljan- Flander, Roje- Đapić (2020) navode podatke kako se u Hrvatskoj svaki treći brak rastaje, prema podacima iz Državnog zavoda za statistiku. Prema Stevanoviću (2000) sve više djece imaju razvedene roditelje, mladi se sve češće razvode, a djeca više nisu zapreka razvodu. Razvod i dalje pokazuje tendenciju porasta u suvremenom svijetu, pogotovo u razvijenim industrijaliziranim zemljama. Institucija braka više nije konzervativna kao nekada, danas se na nju gleda slobodnije. Brak se definira kao trajna ljubav supružnika, međusobno razumijevanje, pomoć i tolerancija.

Kada izostane navedeno, jedan od supružnika može tražiti razvod ili napustiti vezu bez rastave. Razvod ima najteže posljedice za djecu jer u slučaju razvoda, djeca se mogu dodijeliti jednom od roditelja. Svakako, postoji i slučajevi kada je skrb podijeljena između roditelja, kada jednako skrbe i odgajaju djecu.

Djeca rastavljenih roditelja nalaze se u središtu sukoba ne samo između roditelja, već i između svoje braće i sestara. U nekim slučajevima, ako su razdvojene obitelji prekinule svoje međusobne kontakte ili druženja, onda zabrana kontakta vrijedi i za djecu. Djeci treba osigurati međusobno druženje, kontaktiranje i zajednički život kada god je to moguće. Prema tome, samo zato što roditelji više nisu mogli zajednički živjeti, ne znači da i djecu treba razdvajati i otežavati im situaciju još više (Stevanović, 2000).

Najveća promjena koja se može dogoditi djetetu nakon razvoda su novi ljudi s kojima će živjeti. Reakcija djece na navedeno je različita, neka prihvate novog člana, a neka ne (Colleman, 2005). Nije rijedak slučaj da u obitelj dođu roditelji djeteta svog bračnog druga, tj. očuh i maćeha. Novi roditelj, uz postojećeg, preuzima novu brigu o djeci, voli ih jer voli njihovog roditelja. Novi roditelj je svakako došljak koji se mora prilagoditi novonastalim situacijama. Adaptacija maćeha ili očuha ovisi od djece koja se zateknu, njihovoj reakciji na novog člana koji je postao stalni i funkcionalni. U većini slučajeva novi član se rado prihvaća, posebno ako roditelj upozna djecu i iskreno govori o namjerama s tom osobom. Međutim, konflikti se javljaju ukoliko nema uspostavljenog emocionalnog i organizacijskog prihvaćanja novog člana u obitelji jer za dijete dolazak poočima ili pomajke znači dijeljenje svog roditelja do određene razine s novim članom (Stevanović, 2000).

Starija djeca teže prihvaćaju novog člana, dok što su djeca mlađa to je proces jednostavniji. Taj proces se može podijeliti u tri kategorije: N.Kapor (prema Stevanović, 2000) govori kako će jedna kategorija otvoreno pokazivati nesviđanje za novog roditelja uspoređujući novog sa prethodnim roditeljem, druga će na početku držati distancu između sebe i novog roditelja, no postupno će se približavati istom, i na kraju treća u kojem se novi roditelj prihvaća bez ikakvih predrasuda.

Što se tiče djece očuha ili maćeha u obitelji, prednost takve složene obiteljske mreže odnosa je što kad obje imaju djecu iz prethodnih bračnih veza, ili zajedničko dijete, onda je u odnosu na odgoj i skrb o djeci dužnost jednaka. S druge strane, problem se javlja oko smještaja, povećanih troškova i sl.

Prilagodbe ovise o vremenu provedenog bez jednog roditelja, ovisit će i o tome je li obitelj ostala s jednim roditeljem zbog razvoda ili smrti bračnog partnera. Vrijeme provedeno bez jednog člana ovisit će o navikama koje steknu ako su duže vrijeme proveli bez jednog člana ili prekratko pa postoje još uspomene na roditelja koji više ne živi sa njima (Stevanović, 2000).

Buljan- Flander i Roje- Đapić (2020) govore kako se prema istraživanjima djeca rastavljenih roditelja razlikuju od djece iz cjelovitih obitelji. Primijetilo se kroz dugogodišnja istraživanja da zbog razvoda djeca imaju više ponašajnih, emocionalnih, socijalnih, akademskih i zdravstvenih teškoća. Djeci ne šteti razvod, već stupanj roditeljskog konflikta u procesu razvoda i nakon njega.

Prema stupnju sukoba razvod može biti:

1. Prijateljski razvod – bivši partneri su održavaju uspješnu komunikaciju sa toplim odnosima te zajedno provode zajedničko vrijeme s djetetom.
2. Razvod kao sklapanje braka – komunikacija partnera izgleda kao sklapanja posla bez emocija i topline, ali profesionalno i pošteno, nema bliskosti, no ni sukoba.
3. Visokokonfliktni razvod – djeca se nalaze u središtu roditeljskih svađa te nema uspješne komunikacije.

Prema prethodno navedenim stupnjevima razvoda braka, visokokonfliktni razvod je najštetniji za dijete. Utjecaj razvoda na socijalni i kognitivni razvoj djeteta ovisi u kakvom su odnosu roditelji bili za vrijeme, tijekom i nakon razvoda. Prema istraživanjima djeca razvedenih roditelja imaju niže poštovanje od djece koja žive sa oba biološka roditelja, a javlja se jednako i kod djevojčica i kod dječaka. Što se tiče socijalne prilagodbe imaju manje prijatelja, manje provode vremena s njima, manje su društvena, ponašaju se u društvu neprimjerenije nego djeca oba biološka roditelja. Nadalje, sklonija su društveno neprihvatljivom ponašanju stoga često izazivaju tučnjave, svađe, sitne krađe, uništavaju tuđu imovinu, slikaju grafite, provaljuju u kuće te prodaju opojna sredstva ili se bave džeparenjem (Amato,2001, prema Čudina-Obradović, Obradović, 2006). Navedena ponašanja kod većine djece, nakon prilagodbe, postepeno nestane. Partneri u 80% slučajeva unutar dvije do tri godine uspiju riješiti sukobe, što pozitivno utječe na dječje mentalno zdravlje (Hetherington i Kelly, 2002, prema Buljan- Flander, Roje- Đapić, 2020).

Razvod pogađa sve dobne skupine, međutim najranjivija je predškolska dobna skupina. Ona osjećaju promjene koje se dešavaju u kući, poput promjene u atmosferi te napetosti i na njih reagiraju. Može doći do regresije, tako da dijete koje je upravo naučilo hodati počne puzati te zbog nerazumijevanja situacije mogu reagirati neprimjereno. Djetetu te dobi, zbog nesposobnosti da kognitivno sagledaju situaciju iz drugo kuta ili osobe, javlja se nerazumijevanje za obiteljske sukobe. U visokokonfliktnom razvodu ne razumiju da nisu ona kriva te misle da se mama ljuti na njih, a ne na tatu. Također, usmjereni su na sadašnjost pa ostaju razočarani kad se roditelji rastaju jer misle da ako je svađa gotova da sukoba više nema (Buljan- Flander, Roje- Đapić 2020).

Wallerstein i Blakeslee (2006) navode da je roditeljima najteže naći način kako da im kažu da se rastaju. Djeca su svjesna da se promjene u obitelji događaju te je razvod prijelomna točka za svako dijete. Roditelji misle kako djeca doživljavaju olakšanje isto kao i oni jer dolazi do razvoda, no međutim oni se nadaju da će se brak očuvati jer s oba roditelja osjećaju sigurnost i zaštitu. Nadalje, tijekom razvoda važna je suradnja i iskrenost između roditelja i djece. Iskreni pristup najbolje utječe na razumijevanje razvoda jer djeca dobiju sve informacije te znaju da mogu vjerovati roditeljima. Predškolskoj djeci najbolje je reći dan ranije prije nego li se roditelji rastaju i to u doba dana kada i jedan i drugi partner imaju vremena te objasniti djeci razvod i gdje će tko živjeti.

Iz navedenog može se zaključiti kako razvod negativno utječe kako na roditelje tako i na djecu. Potrebno je od strane roditelj pružiti djeci sigurnost te trebaju znati da ih i mama i tata vole te žele imati blizak odnos s njima, aktivno ih ohrabrivati te se suradnički dogovarati oko stvari vezanih za dijete. Najvažnije je da roditelji pokazuju djeci da ih i dalje vole kao prije te temeljiti svoj odnos na jednakom trudu za dijete. Na kraju pokušati učiti za dijete proces rastave što manje traumatičnim.

4. SURADNJA USTANOVE RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA I DISFUNKCIONALNE OBITELJI

Djeca suvremenog doba odrastaju istovremeno u vrtiću i odgojno obrazovnim ustanovama, koje su temeljne zajednice tijekom odrastanja djeteta te određuju njegovu osobnost, samopoštovanje, samostalnost i samopouzdanje. Kako bi se navedeno uspješno razvilo kod djeteta, potrebna je i uspješna suradnja (Višnjić Jevtić, 2018)

Ljubetić (2014, str. 4) naglašava razliku između partnerstva i suradnje. Partnerstvo definira kao najvišu razinu suradničkih odnosa obitelji i vrtića. Kako bi partnerstvo bilo uspješno potrebna je međusobno poštovanje, aktivno slušanje i dvosmjerna komunikacija, ravnopravnost, odgovornost te želja sudionik da se postigne zajednički cilj, a to je dobrobit djeteta. Višnjić Jevtić, Visković (2018) navode da je u Hrvatskoj suradnja zakonski propisana Zakonom o ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju (2013), no nema točno navedenih oblika suradnje ni načina provođenja. Problem nepostojanja zakonskih smjernica dovodi do slobode izbora i stvaranja suradnje te dovodi u pitanje spremnost ustanova na razvoj suradničkih odnosa i kreiranja oblika suradnje.

Višnjić Jevtić (2018) govori da je zbog sve ranije uključenosti djeteta u ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja potrebno istaknuti važnost razvijanja novih odnosa i podjele odgovornosti unutar odgojitelja i roditelja. Zygmunt- Fillwalk (2011, prema Ljubetić, 2014) govori o pozitivnom utjecaju koji imaju odnosi između roditelja i odgojno obrazovne ustanove na buduću djetetov akademski uspjeh. Ljubetić (2014) naglašava sve rjeđe korištenje „roditeljska uključenost“ već se koristi pojam „obiteljska angažiranost“. Korištenjem pojma „obiteljska angažiranost“ prepoznaje se i poštuju se uloge članova šire obiteljske zajednice te sugerira zajednički rad odgojitelja i obitelji.

Suradnju u vrtiću inicira odgojitelj te je on odgovoran za njezino organiziranje, pokretanje i provedbu. Odgojitelji kao profesionalci rade „prvi korak u izgradnji partnerstva“ (Ljubetić, 2014). Mapp i Hong (2010, prema Ljubetić, 2014) ističu da ako djelatnici ustanove ne preuzmu inicijativu u poticanju i uspostavi suradničkih odnosa, roditelji bi to mogli shvatiti kao nezainteresiranost i neprijateljstvo za njihov angažman. Hornby (2011, prema Višnjić Jevtić, 2018) govori da se odnos obitelji i

odgojno obrazovna ustanova zasniiva na ravnopravnosti, na roditelje se gleda kao stručnjake koji poznaju svoje dijete, a na odgojitelje kao profesionalce.

Iako se u profesionalnom smislu želi roditelje uključivati u sve aspekte odgojno-obrazovnih ustanova, neka istraživanja govore drugačije nego teorija. Istraživanje u Finskoj, u ustanovama ranog i predškolskog odgoja, utvrdilo je da odgojitelji žele sudjelovanje roditelja kako bi utjecali na djetetov cjelovit razvoj, no ne u svim područjima. Istaknuli su da ne žele sudjelovanje roditelja u odlučivanju o zapošljavanju, organizaciji dnevnog reda, materijalima i aktivnostima kojima se djeca bave tijekom dana (Venninen i Purola, 2013, prema Višnjić Jevtić, 2018).

Neovisno o navedenom, kako bi se razvio partnerski odnos između odgojitelja i roditelja potrebna je dvosmjerna komunikacija, zajedničko planiranje i provedbu aktivnosti te zajedničko učenje roditelja od odgojitelja i obratno (Višnjić Jevtić, 2018).

4.1. Kompetencije odgojitelja za suradnju s roditeljima iz disfunkcionalne obitelji

Višnjić Jevtić, Visković (2017) navode kako suradnja ovisi o stavovima i kompetencijama odgojitelja. Partnerski se odnosi najčešće odvijaju u odgojno-obrazovnoj ustanovi, stoga je odgovornost za poticanje partnerskih odnosa opravdano pripisati odgojiteljima. Kako bi odgojitelj ostvario tu suradnju mora imati određene kompetencije. Autorice navode kako osim znanja koje odgojitelji stječu putem formalnog obrazovanja, potrebno je razvijati kompetencije koje čine znanje, vještine i pozitivne stavove prema partnerstvu i angažiranju obitelji u odgojno-obrazovnu ustanovu.

Prema autorici Westergard (2013, prema Višnjić Jevtić, 2018), kompetencije su spoj osobne i profesionalne kompetencije. Gdje se profesionalne gledaju kao spoj profesionalnih znanja, vještina i stavova. Iako osobne kompetencije odgojitelja ne bi trebale utjecati na njegovo profesionalno djelovanje, mnogi autori (Ammon, 1999, Hornby, 2011, Evans, 2013, Hindin i Mueller, 2016, prema Višnjić Jevtić, 2018) navode da su osobni stavovi ključni čimbenici u ostvarivanju suradničkih odnosa s roditeljima. Kada odgojitelji imaju pozitivan stav prema suradnji s roditeljima, onda ti stavovi utječu na unaprjeđivanje suradnje te pozitivan stav prema suradnji s njima. Odgojiteljima, za uspješnu suradnju, jest potrebno poznavanje obiteljskih sustava, upoznavanje njihovih snažnih strana i obiteljske kulture kako bi mogli razumjeti obitelji i prihvatiti njihove različitosti (Višnjić Jevtić, 2018). Prema tome, različitosti

se najčešće promatraju u disfunkcionalnim obiteljima pa se naglasak stavlja na znanja vezana uz rad s takvim obiteljima te prepoznavanje istih, kako ne bi došlo do predrasuda prema njima (Goldstein, 2003, prema Višnjić Jevtić, 2018).

Prema Ljubetić (2014) kvalitetna suradnja između odgojitelja i roditelja pruža djetetu osjećaj sigurnosti. Kako bi došlo do kvalitetne suradnje, odgojiteljima za znanje i vještine o partnerstvu s roditeljima nije dovoljno samo formalno akademsko obrazovanje, već potreba za cjeloživotnim. Navedenim bi stekli profesionalne kompetencije kako bi lakše prepoznavali i zaštitili djecu iz različitih oblika disfunkcionalnih obitelji.

4.2. Suradnja roditelja i ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Višnjić Jevtić (2018) govori kako se partnerstvo smatra najpoželjnijim oblikom suradničkih odnosa između odgojitelja i roditelja. U Hrvatskoj suradnja je zakonski propisana Zakonom o ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju (2014), Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014) te kurikulumima vrtića.

Odgojitelji moraju biti svjesni da roditelji sudjeluju u suradnji na nekoliko razina. Neki roditelji se lakše uključuju u suradnju, a neki teže. Većinu roditelja zanimaju informacije vezane uz dijete, međutim ne može se očekivati da svi žele sudjelovati u zajedničkim aktivnostima. Ne moraju svi jednako sudjelovati, mogu se uključivati, prije ili kasnije, u oblike suradnje koje im odgovaraju, a ako im ne odgovara ne moraju (Hornby, 2005, prema Višnjić Jevtić, 2018). Odgojitelji koji prihvate Hornbyjev model roditeljskog uključivanja imati će pozitivniji stav prema roditeljima, neće osuđivati te će im se proširiti prostor da prepoznaju situacije u kojima imaju dobiti i oni i roditelji.

Prema Višnjić Jevtić (2018), modalitete suradnje roditelja i odgojitelja moguće je promatrati iz perspektive roditeljskog doprinosa te roditeljskog uključivanja u pojedine modalitete. Iz navedenog proizlazi aktivni i pasivni suradnički odnos između roditelja i odgojno obrazovne ustanove. I dalje u vrtićima prevladavaju odnosi u kojima roditelji preuzimaju pasivnu ulogu (dani otvorenih vrata, roditeljski sastanci, pisana komunikacija, obavijesti), dok su manje prisutni modaliteti u kojima roditelji imaju aktivnu ulogu (radionice, sudjelovanje u tvorbi kurikuluma, boravci u odgojnim skupinama). Autorica ističe da je potrebno izmijeniti i dopuniti modalitete suradnje na

tradicionalne i suvremene kako bi se roditeljima omogućilo aktivno sudjelovanje u kojima bi oni doprinosili svojim znanjima i vještinama.

Tablica 1. Podjela modaliteta suradnje roditelja i odgojitelja u odnosu na ulogu koju u njemu imaju roditelji (Višnjić Jevtić, 2018, str.86)

Uloga roditelja	Aktivnosti
PASIVNA	Pisana komunikacija Obavijesti Glasila Pisma Dnevnici Izvještaji o napretku Roditeljski sastanci Radionice za roditelje Individualni razgovori s roditeljima Razgovori prilikom dolaska/odlaska Dani otvorenih vrata
AKTIVNA	Komunikacija preko suvremene tehnologije E-portfolio Elektronička pošta SMS Mobilne aplikacije Društvene mreže Mrežne stranice Druženje djece i odraslih Boravak roditelja u odgojnoj skupini Posjete domovima djece Sudjelovanje u tvorbi kurikuluma Sudjelovanje u radu upravljačkih tijela

Izazovi u suradnji pojavljuju se kao odgovor na društvene i organizacijske promjene kojima raste broj faktora koji utječu na suradnju. Oni mogu biti pozitivni

koji utječu na dobrobit djeteta i negativni, koji mogu onemogućiti ili otežati suradnju. Autori (McAllister Swap, 1993, Grant i Ray, 2010, Oleander, Elias i Mastroleo, 2015; svi prema Višnjić Jevtić, 2018) zapreke suradnje dijele prema roditeljskim, odgojiteljskim i čimbenicima iz okruženja. Roditeljski čimbenici koji se naglašavaju je njihova nesigurnosti o tome imaju li sposobnosti i znanja kojima bi mogli unaprijediti suradnju pa najčešće izaberu ne sudjelovati. Nadalje, odgojitelji propituju roditeljska znanja u odnosu na njihova profesionalna, kako bi zaštitili svoju profesiju od prosuđivanja izvan iste. Odgojiteljima se doživljava moći mijenja kada moraju promijeniti način komuniciranja s roditeljima koji imaju viši ili niži ekonomski i društveni status, dok se roditelji osjećaju nadmoćnijima u svojem roditeljskom znanju koje imaju o svome djetetu u kojem nema prostora za sudionike izvan obiteljskog kruga.

Čimbenici koji predstavljaju zapreke prema Granata, Mejri i Rizzi (2016, prema Višnjić Jevtić, 2018):

- strukturalni čimbenici
- kulturni čimbenici
- interpersonalni čimbenici.

Strukturalni čimbenici određeni su vremenskim ograničenjima i modalitetom suradnje. Jednako se javlja kod odgojitelja i roditelja. Roditelji zapreke vide u tome da odgojitelji odvajaju premalo vremena kako bi podijelili informacije o njihovu djetetu dok odgojitelji vide u neodazivanju roditelja na npr. radionice ili roditeljske sastanke.

Kulturni čimbenici se odnose na kulturu odgojno-obrazovne ustanove i kulturu obitelji. Obiteljska kultura određuje očekivanja roditelja od odgojno- obrazovne ustanove. Autor Yahya (2016, prema Višnjić Jevtić, 2018) ističe zapreku u kojoj roditelji igru u odgojno-obrazovnoj ustanovi ne vide kao ozbiljnu aktivnost koja dovodi do akademskog uspjeha, već je percipiraju kao zabavu bez učenja.

Interpersonalni čimbenici “polaze od predrasuda i stereotipa koje sudionici suradnje imaju prema obiteljskoj kulturi, klasi i podrijetlu” (Višnjić Jevtić, 2018, str., 88). Određeni su osobnosti, stavovima i osjećajima roditelja i odgojitelja u suradničkom odnosu.

Zapreke koje se javljaju u suradničkim odnosima ne treba negirati jer su one sastavni dio odnosa između roditelja i odgojitelja već je potrebno prepoznati i pronaći djelotvorno rješenje za njihovo svladavanje. Prepoznavanjem zapreka odgojitelj pokazuje svoju profesionalnost i kompetentnost (Višnjić Jevtić, 2018).

4.3. Pružanje podrške roditeljima i djeci iz disfunkcionalnih obitelji

Podrška je nerazdvojni dio suradnje između obitelji i odgojno-obrazovne ustanove. Roditeljstvo je u suvremenom dobu sve zahtjevnije jer je podložno promjenama koje su uzrokovane promjenom društva u cjelini. Neke od promjena u suvremenim obiteljima, poput razvoda, samohranih ili prezaposlenih roditelja, imaju utjecaj na partnerstvo između odgojitelja i roditelja. Od odgojitelja se kao profesionalaca očekuje angažman kojim će pokazati otvorenost i spremnost za pružanje podrške (Višnjić Jevtić, 2018).

Odgojiteljeve kompetencije pretpostavka su ostvarivanja suradničkog odnosa s obiteljima. Odgojitelj ima potrebna znanja i vještine kojima može ostvariti suradnju bilo s funkcionalnim ili disfunkcionalnim obiteljima.

Vrtić samohranim roditeljima može pružiti obrazovne sadržaje koji bi im omogućili uvid u povećane rizike psihosocijalnih problema koje se javljaju kod djece u jednoroditeljskim obiteljima te im pružiti psihološku pomoć zbog povećanih zahtjeva roditeljske uloge kroz individualno ili grupno savjetovanje (Raboteg, Paćenik, Sušilović, 2003). Vrtić ili škola koju dijete pohađa je bolje okruženje za radionice ili predavanja jer se u njima manje stigmatizira od npr. centra za socijalnu skrb te se roditelji osjećaju ugodnije u takvom okruženju. (Petak, Osmak- Franić, 2002, prema Rabote, Paćenik, Sušilović, 2003). Pokazivanjem zainteresiranosti za obitelj te organiziranjem dodatne usluge čuvanja djece u vrtiću, roditelji će se više odazvati radionicama ili predavanjima.

Osim roditeljima, moguća psihološka podrška može trebati i djetetu. Psihološka pomoć može poboljšati prilagodbu djeteta bilo da je do promjene strukture obitelji došlo zbog razvoda, ili smrti jednog od roditelja, ili izvanbračne zajednice. Jedan od oblika pružanja potpore djeci čiji se roditelji razvode je grupna radionica u kojoj sudjeluju i djeca i roditelji koji se razvode ili su se već razveli. Vrtići mogu pružiti različite oblike podrške od grupa za djecu roditelja koji su u postupku razvoda do psihološke pomoći i djetetu i roditelju u krizi ako se stručnjacima pruži dodatna edukacija u tom području (Raboteg, Paćenik, Sušilović, 2003).

Prema Ljubetić (2014) program Right from the Start namijenjen je roditeljima čiji je glavni cilj povećanje majčine osjetljivosti za njezino dijete i njegovu sigurnost. Osjetljivije majke stvaraju sa djetetom sigurnu privrženost koja osigurava djetetu zdravi socioemocionalni i psihički razvoj tijekom cijelog života.

Udruga „Korak po korak“² neprofitna je udruga čiji je primarni cilj promicanje vrijednosti društva usmjerenog na djecu. Obrazovanjem društva utjecali bi na dobrobit djeteta, razvoj i školovanje te bi se roditeljstvo vidjelo kao izvor mogućnosti za rješavanje sukoba između brige o djeci i rada. Jedni od osnovnih aktivnosti grupe su promicanja prava djece i njihovih obitelji, suradnja s predškolskim, školskim i drugim ustanovama koje skrbe o djeci i obitelji te obrazovanje kroz seminare i javna predavanja.

Klupko podrške³ je udruga koja pruža podršku novim roditeljima. Želi učiniti pristupačnim izvore informacija, razgovore sa stručnim osobama, savjetovanja, razmjenu iskustava i znanja, učenje i podršku roditeljima u prvoj godini s bebom. Također, bavi se podizanjem svijesti o ravnopravnoj ulozi očeva i majki u brizi za bebu i odgoju djece, upoznavanju s roditeljskim pravima i pravima djeteta.

CAP⁴ (Child Assault Prevention) program primarne prevencije zlostavljanja djece u svijetu, a u Hrvatskoj se provodi od 1999. godine. Jedna od varijanti programa je Predškolski CAP kojemu je cilj smanjiti ranjivost djece i njihovu izloženost različitim oblicima zlostavljanja poučavanjem učinkovitih preventivskih strategija, pružanjem kvalitetnih informacija te osnaživanjem njima važnih odraslih, roditelja i zaposlenika vrtića da im pruže kvalitetniju podršku.

Udruga Dječja prava⁵ bavi se osnaživanjem djece, mladih i obitelji, s posebnom brigom o socijalno isključenima. Za djecu predškolske dobi i njihove roditelje program koji provode se temelji na koncepciji programa Igrom do škole, koje je 2000. godine Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa verificiralo kao kraći predškolski program.

Odgojitelji bi trebali poznavati koje sve oblike podrške pruža država i lokalna zajednica roditeljima u svrhu obrazovanja kako bi se jačale roditeljske kompetencije za dobrobiti djeteta (Hallgreten, 2010, prema Višnjić- Jevtić, 2018).

² <https://urkpk.org/o-nama/o-udruzi/misija-vizija-vrijednosti/>

³ <https://www.klubko.hr/klubko-podrske/>

⁴ <https://urkpk.org/programi/cap-program/kurikulumi-cap-programa/predskolski-cap/>

⁵ <https://djeca-prva.hr/>

5. ZAKLJUČAK

Obitelj je temeljna, jedinstvena zajednica u kojoj članovi zadovoljavaju svoje biološke, psihološke i socijalne potrebe. U njoj je odnos zasnovan na ljubavi i privrženosti te je roditeljima zadatak osigurati uvjete za cjelovit i pravilan razvoj djeteta. Kroz povijest obitelj se mijenjala te se napušta tradicionalna definicija obitelji kao zajednice bračnog para i djece jer dolazi do sve veće stope razvoda, zaposlenja majke, jednoroditeljskih obitelji. Nadalje, sve više muškaraca i žena teže osobnom i profesionalnom razvoju, dolazi do emancipacija žena te su obiteljske uloge podijeljene. Iz navedenih razloga dolazi do zanemarivanja tradicionalnih obiteljskih vrijednosti te se javlja sukob među partnerima i raspada obitelji. Isto tako, u suvremenom društvu javljaju se krizne situacije poput siromaštva, bolesti, nezaposlenosti, što može izazvati frustracije te dolazi do čestih svađa i nasilja. Upravo zbog toga povećava se broj disfunkcionalnih obitelji. U disfunkcionalnim obiteljima najviše stradaju djeca jer se nalaze unutra sukoba. Odgojitelji moraju biti spremni na suradnju s roditeljima iz disfunkcionalne obitelji. Kako bi prepoznali karakteristike takvih obitelji moraju usavršavati svoje kompetencije cjeloživotnim obrazovanjem i profesionalnim usavršavanjem. Isto tako, moraju biti svjesni da iako su roditelji ravnopravni partneri u suradnji, na njima je kao profesionalcima zadatak inicirati suradnju kako bi prikazali zainteresiranost za obitelj. Upoznati roditelje različitim programima koje im mogu pomoći u jačanju njihovih kompetencija te isto tako pružiti i djeci podršku kako bi utjecali na njihov pravilan razvoj.

Kroz praksu i rad u vrtiću shvatila sam da, iako ima roditelja koji su pristupačni i vole suradnju s odgojiteljima, ima i onih koji su teže pristupačni. Smatram da ne moraju svi roditelji u svim aktivnostima vrtića sudjelovati, niti moraju roditelji inicirati suradnju; isto tako i roditelji koji se na početku ne žele uključiti u neki oblik suradnje može se kasnije što je i prihvatljivo. Znanje o disfunkcionalnim obiteljima i suradnji s istima dobila sam kroz kolegij Partnerstvo vrtića, obitelji i škole, no želeći dublje proučiti takve obitelji odlučila sam se za temu završnog rada Disfunkcionalne obitelji u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

LITERATURA

Ajduković, M., Pavleković, G. (2004). Nasilje nad ženom u obitelji. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.

Akrap, A., Čipin, I. (2006.) Socijalitetni sterilitet u Hrvatskoj: zašto smo neoženjeni i neudane. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Bojić, I.(2011) Kako izaći iz obiteljskog nasilja?. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Bradshaw, J. (1999). Obitelj posve nov način da pronađete sami sebe. Zagreb: Barka.

Buljan- Flander, G., Roje- Đapić, M. (2020.) Dijete u središtu (sukoba) : razvod roditelja, visoki konflikt i otuđenje : znanost, teorija i klinička praksa. Sveta Nedelja: Geromar.

Coleman, W.L. (2005). Što djeca trebaju znati kad se roditelji rastaju. Zagreb: Stepres.

Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006). Psihologija braka i obitelji. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Fišer, S., Marković N.,Ogresta J. , Radat K. (2006). „Za“ i „O“ jednoroditeljskim obiteljima. Zagreb: Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET.

Ferenčić-Ćuk, S. (2007). Prevencija nasilja u obitelji. Zagreb: Ženska pomoć sada – SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja i Mosta d.o.o.

Janković, J. (2008). Obitelj u fokusu. Zagreb: Etcetera.

Kocijan-Hercigonja, D., Hercigonja-Novković, V. (2009). Children, Adolescents and Family Violence. Medicus, 18 (2), 181.-184.

Ljubetić, M. (2007). Biti kompetentan roditelj. Zagreb: Mali profesor.

Ljubetić, M. (2014). Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojno- obrazovne ustanove i zajednice. Zagreb: Element.

Maleš, D. (2011). Nove paradigme ranoga odgoja. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta, Zavod za pedagogiju.

Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj*, 67. 13-15.

Marangunić, M. (2008). Funkcionalna i disfunkcionalna obitelj. U: S. Nikolić, V. Vidović, M. Marangunić, Z. Bujas-Petković (Eds.) *Obitelj – podrška mentalnom zdravlju pojedinca: teorijski i praktični priručnik obiteljske terapije* (pp. 29 – 35). Jastrebarsko: Naklada Slap Nikolić, S. (2008). *Obiteljska terapija danas*. U: S.

Nikolić, V., Vidović, M. Marangunić, Z. Bujas-Petković (Eds.) *Obitelj – podrška mentalnom zdravlju 36 pojedinca: teorijski i praktični priručnik obiteljske terapije* (pp. 13– 29). Jastrebarsko: Naklada Slap

Raboteg- Šarić, Z., Pećenik, N., Josipović, V. (2003). *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.ž

Stevanović, M. (2000). *Obiteljska pedagogija*. Varaždinske toplice: Tonimir.

Sunko, E. (2008). *Izvučimo zlostavljanje iz sjene*. Split: Liga za prevenciju ovisnosti.

Višnjić Jevtić, A., Visković, I. (2017). Mišljenje odgojitelja o mogućnostima suradnje s roditeljima. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 19 (1), 117-146.

Višnjić Jevtić, A. (2018). Suradnički odnosi odgajatelja i roditelja kao pretpostavka razvoja kulture zajednica odrastanja. U: A. Višnjić Jevtić, I. Visković (Eds.) *Izazovi suradnje: Razvoj profesionalnih kompetencija odgajatelja za suradnju i partnerstvo s roditeljima* (pp. 77 - 110). Zagreb: Alfa.

Živić, D. (2003). Demografski okvir i razvoj obiteljske strukture stanovništva Hrvatske 1971.- 2001., *Revija za sociologiju*, 34 (1-2), 57-73.

Wallerstein, J. S., Blakeslee, S. (2006). *A što s djecom?: odgoj djece prije, za vrijeme i nakon razvoda*. Zagreb: Planetopija.

Mrežne stranice

CAP, <https://urkpk.org/programi/cap-program/kurikulumi-cap-programa/predskolski-cap/> , 06.05.2022.

Dječja prava , <https://djeca-prva.hr/> , 06.05.2022.

Klupko podrške, <https://www.klubko.hr/klupko-podrske/> , 06.05.2022.

Korak po korak, <https://urkpk.org/o-nama/o-udruzi/misija-vizija-vrijednosti/> ,
05.05.2022.

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011: obitelji prema tipu, Popisi 1971.-2011.,
DZS, Zagreb, <https://dzs.gov.hr/> , 23.06.2022.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)